

7. Максименко Г. Явище пролепису в наративній структурі історичних романів Володимира Малика. *Літературознавчі обрії. Праці молодих учених*. 2010. Вип. 18. С. 174–177.

8. Михида С. Психопоетика українського модерну: Проблема реконструкції особистості письменника : монографія. Кіровоград : «ПоліграфТерція», 2012. 352 с.

9. Червінська О. Ризиковані контури та парадокси містичного. *Поетика містичного* : колективна монографія. Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2011. С. 13–46.

10. Literaturwissenschaftliches Lexikon. Grundbegriffe der Germanistik. Herausgegeben von H. Brunner und R. Moritz. Berlin : Erich Schmidt Verlag, 1997. 372 s.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-485-6-8>

THE ROLE OF COLOUR IN THE POETIC SELF-EXPRESSION OF TODOS OSMACHKA

РОЛЬ КОЛОРАТИВІВ У ПОЕТИЧНОМУ САМОВИРАЖЕННІ ТОДОСЯ ОСЬМАЧКИ

Zagoruiko N. M.

*Top-Rank Teacher, Teacher
of Ukrainian Language and Literature
Municipal Institution «Uman Taras
Shevchenko Professional College
of Education
and Humanities of Cherkasy
Regional Council»
Uman, Cherkasy region, Ukraine*

Загоруйко Н. М.

*викладач вищої кваліфікаційної
категорії, викладач української мови
та літератури
КЗ «Уманський гуманітарно-
педагогічний фаховий коледж
імені Т. Г. Шевченка Черкаської
обласної ради»
м. Умань, Черкаська область,
Україна*

Лінгвістика має значний наробок у дослідженні процесів сприймання та передачі мовними засобами кольорів реального світу. Колоративність аналізується мовознавцями з різних точок зору, в тім числі функціональної.

Дослідники мовних багатств окремого письменника також звертають увагу на використання ним колоративів, що слугують майстру пера у творенні художнього образу. Особливо цікаво простудіювати характер «кольоросприймання» автором поетичних рядків.

Спроба такого дослідження творів Тодося Осьмачки здійснювалася [4, с. 75] і все ж потреба глибокого вивчення художньої спадщини майстра в лінгво-літературознавчому аспекті спрямовує на неодноразове звернення до цієї теми. При цьому дослідника зацікавить і «питома» вага колоративів у лексиці поета, і їх частиномовна приналежність, і «улюблені» автором кольори, й відбір їх для створення художнього образу, й аналіз кольорової гами як вияв світобачення автора тощо.

Тодось Осьмачка використовує кольори і в аспекті загальнолюдської специфіки, і, звичайно, відповідно до індивідуальних уподобань. Багатство світу передається в його поезіях різними мовними засобами. Найчастіше автор удається до прикметників, сутність яких, як відомо, називати ознаку об'єкта, втім числі й за кольором. В Осьмачки колоративи-ад'єктиви є важливим засобом характеристики зображуваного не лише в плані кольорового спектру – це й оцінка об'єкта, й засіб вираження настрою: «кришталеві дні погожі» («Колісниця»). В автора забарвлене навіть те, що, здається, не може мати кольору – звуки, абстрактні поняття: «чорних дзвонів» («Розкрила...»), «крики чорні» («Присвята»), «із синього холоду ночі» («Під Київ старий»). Безбарвне є для поета негативним, це – втрата індивідуальності: «шлямом безбарвною стаю» («Неминучість»).

Іноді письменник «зафарбовує» зображуваний предмет невластивим йому кольором чи навіть протилежним його суті. Це не лише створює виразний художній образ, але й налаштує на філософські роздуми: «чорну кригу» («Лист»).

Іменники-колоративи створюють яскравий зоровий образ, де «панує» один колір: «серед зелені» – тобто в «полоні зелених дерев, трав» («На Ігоревім полі»), «блакить» – це й небо, і річка («На зрубаній акації»). Мінливість забарвлення докільця автор передає відповідними дієсловами: «темнішає поле» («Романс»), «зеленіє в житі» («На зрубаній акації»), «ще бір не чорнів» («Камінь»).

Носіями колоративності є також прислівники: «ворони крячуть, крильми чорно мрячуть» («Колісниця»). Вживає Тодось Осьмачка прислівники в порівняльних конструкціях, де є носій цієї ознаки за кольором: «чорно, наче крук, кінь летить» («Труни у гаях»). Знаходимо в поета й назви квітів-еквівалентів певного кольору, наприклад, «рожі» як носія червоного забарвлення: «то ж не рожа-цвіт... – сонце із крові...» («Труни у гаях»). Оригінальним є використання «вишневого цвіту» для змалювання сивини: «мати сива..., мила ньенько, біла вишне! («Війна») або «...вишневим цвітом всипались... вуса Богові» («На Ігоревім полі»).

Зазвичай, у мовній палітрі певного письменника один із кольорів є домінуючим. В Осьмачки таким є чорний. У темних тонах змальовує поет трагедії й негаразди в ріднім краю, де «туга-мла... крила підняла чорні...» («Струни у гаях»), де на стінах «зганьблених церков» «слова чорніють страшно», а життя – це «чорна драма» («Неминучість»). Для більшої рельєфності зображуваного письменник удається до нагромадження чорного кольору: «чорні крики ... голосом черниці» («Присвята»).

Цей колоратив уживається й у переносному значенні: «Людину чорну визволять» («Легенда»).

Чорний смуток огортає поета й на чужині, куди закинула його доля. Далеко від отчого дому погане забувається – і вже в інших кольорах бачиться вигнання жадана Батьківщина. Так з'являється колоративне протиставлення «темної», «похмурої», «сірої» чужини і «ясної» України. Ще О.О. Потебня вказував на «першооснову», «першобраз» антитези «білий» – «чорний»: білий – ясний, сповнений сонця; чорний – темний, той, що протистоїть світлому [2, с. 207]. У рідній стороні сонце – «боже вогнегромний» осяває пашню «золоту» («Ротонда»), «пороги золоті... степів» («Легенда»), там залишився «Київ злотий». Чужий край «темний», «гранітний». Символом печалі й смерті у слов'ян, як відомо, є «чорний ворон». Ностальгія Тодося Осьмачки виражається в образі «чорних круків у баварських лісах». Передачі цього почуття підпорядковане й протиставлення «чорного» та «зеленого». При цьому автор удається до гіперболізації: у Баварії «скошене зело зелене» («Марєво»), а, отже залишився чорний ґрунт.

Створенню яскравого художнього образу у митця слугує й поєднання «чорного» та «червоного» як траурної символіки: «кров огненно димить», «ягоди-кров» на «чорнім сукні» («Труни у гаях»).

Одним із джерел колоративності Тодося Осьмачки є народнопісенні багатства. Поет використовує постійні епітети-прикметники на позначення кольорів, що є фольклорними символами: «чорна хмара», «сизі орли», «синє небо», «брови чорні», «білі груди». У вірші «На Ігоревім полі» у фольклорному дусі змальовано плач Ярославни, тому природними тут є постійні епітети-колоративи з усної народної творчості: «села з білими хатинами», «...на чорні майдани», «зозулі сиві».

Колоративність є засобом творення художніх тропів. Запам'ятовуються численні метафори, побудовані на основі найменувань барв: «замерзає червоний мій сум» («Сум»), «лани зелені в багрянлиці з кривавиці одяглися» («Колісниця») тощо. Кольори є основою поетичних порівнянь: «ясного, як сонце, коня» («Казка»), «мичку, наче сніг, тягнуть із гречок» («Струни у гаях»).

Удається письменник до засобу парцеляції для акцентування уваги на певному кольорі: «*Од п'ят гори до гір небесних криваві тумани*» («Хто»).

Тодось Осьмачка – автор багатьох колоративів-неологізмів, що створюють неповторні «райдужні» образи: «Україна синенебая», «жовтоглинні сади осінні», «місяць срібногрівий», «сизохребетний степ» тощо.

Отже, колоративність – важливий образотворчий фактор у поетичному самовираженні Тодося Осьмачки, своєрідний «пензель» у руках майстра слова.

Література:

1. Бабій І. М. Мовні засоби і способи вираження кольору у сучасній українській мові. *Наукові записки ТДПУ. Серія : Мовознавство*. 2003. Вип. 2 (10). С. 82–85.

2. Естетика і поетика слова : збірник / Олександр Потебня. Київ : Мистецтво, 1985. 301, [1] с. (Пам'ятки естетичної думки).

3. Іншаков А. Є. Теоретичні засади дослідження колірної лексики в мовознавстві. *Філологічні студії: Науковий вісник Криворізького державного педагогічного університету* : зб. наук. праць. Вип. 9. Кривий Ріг, 2011. С. 227–232.

4. Лелека О. Колір як стильоутворюючий фактор поезій Т. Осьмачки. *Соціально-педагогічне забезпечення гуманітарної освіти спеціаліста технічного профілю*. Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції. Черкаси, 1999. С. 75–77.

5. Мар'яна Шевелева. Тодось Осьмачка – поет, який перелив Україну в слово. URL: <https://uain.press/blogs/todos-osmachka-poet-yakij-pereliv-ukrayinu-v-slovo-1034804>

6. Поезії / Тодось Осьмачка ; [упоряд. та прим. Л.Р. Світайло ; редкол.: В. В. Біленко та ін.]. Київ : Рад. письменник, 1991. 251 с.: іл. (Бібліотека поета).